

НАПРЯМКИ РОЗБУДОВИ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Іщук С.О., доктор економічних наук, професор,
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього
НАН України», м. Львів, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3698-9039>

Созанський А.Й., кандидат економічних наук, старший дослідник,
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього
НАН України», м. Львів, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7854-3310>

Смарт-спеціалізація (S3) – це концепція та політика інноваційного регіонального розвитку, яка у 2013 році була офіційно визнана Європарламентом, а з 2017-го поширилась в Україні. Ця концепція покликана сприяти економічному зростанню в регіонах шляхом глибшого розкриття їх потенціалу і базується на партнерстві між представниками бізнесу, влади, науково-технічних установ та громадськості. Проте, за нинішніх реалій традиційна S3 в Україні набуває іншого змістовного значення і потребує принципово нових механізмів реалізації. У період повосенної розбудови існуюча концепція смарт-спеціалізації повинна бути доповнена ключовою стратегічною ціллю – забезпечення повної економічної і оборонно-технічної самодостатності та, водночас, досягнення соціальних показників (рівня та якості життя населення) до рівня східноєвропейських країн. Відповідно розбудова смарт-спеціалізації територій повинна орієнтуватись на стратегічні цілі держави та базуватись на нових пріоритетах соціально-економічного розвитку у період повосенного відновлення.

Якщо у довосенному періоді основними критеріями вибору пріоритетних сфер у регіонах України були такі традиційні показники як кількість підприємств, зайнятість, обсяги виробництва та ВДВ, концентрація наукових установ, навчальних закладів та ін., то тепер, з огляду на нові завдання і пріоритети (подолання викликів у соціально-економічній, оборонній і безпековій сферах), критерії смарт-спеціалізації територій мають бути доповнені індикаторами рівня безпеки, ступеня інфраструктурних руйнувань, динаміки руху людського капіталу.

У країнах ЄС вибір напрямків смарт-спеціалізації базується на значеннях коефіцієнтів локалізації. В Україні така практика не доцільна, оскільки у більшості секторів економіки рівень конкуренції є низьким і потребує підвищення (навіть у західному регіоні, попри релокацію туди сотень підприємств із територій, постраждалих унаслідок бойових дій), а також наявний значний потенціал для імпортозаміщення. Окрім того, українські регіони не розмежовуються між собою квотами чи іншими фіскальними інструментами регулювання обсягів виробництва, а формують цілісну систему національної економіки. Понад те, багато виробництв для подовження ланцюгів створення ВДВ потребують налагодження міжрегіональної співпраці та взаємодії. Тому пошук ніш смарт-спеціалізації у регіонах України за показником локалізації (замість розвитку нових секторів, проведення структурної трансформації, підвищення ділової активності) може спричинити консервацію існуючих виробництв з усіма потенційними проблемами та загрозами.

Перспективи розбудови смарт-спеціалізації територій значною мірою будуть визначатись можливостями, які надає Україні статус кандидата у члени ЄС, міжнародні програми, прийняті в Луганю, а також інструменти транскордонного партнерства (передусім із Польщею, Румунією і Словаччиною), поглиблення співпраці з країнами Прибалтики. Концепція S3 в Україні має базуватись на принципах ордолібералізму, тобто поєднанні (або синергії) функцій сильної держави і економічної свободи підприємництва. Основною метою цієї концепції повинно стати максимально ефективно використання наявних і розкриття та/або створення нових потенціалів і можливостей різних функціональних типів територій, відповідно до чинного законодавства [1]:

– на *територіях відновлення* важливою є підтримка будь-яких видів економічної діяльності та підприємництва для збереження робочих місць, доходів громадян, життєдіяльності. У повоєнному періоді у регіонах, що найбільше потерпіли від збройної агресії, головною сферою смарт-спеціалізації, очевидно, має стати будівництво і відновлення житлових і нежитлових будинків, доріг, інфраструктури;

– на *територіях з особливими умовами для розвитку* потенційними сферами смарт-спеціалізації (зокрема на період до 2027 року) можуть бути традиційні для них виробництва металургійної, хімічної, харчової, деревообробної, текстильної промисловості, а також сфера послуг із можливостями для швидкої зміни локації, з огляду на безпекові обмеження;

– на *територіях сталого розвитку* пріоритетами є машинобудування, фармацевтичні і меблеві виробництва, агропромисловий сектор із акцентом на продукції з високою доданою вартістю та поглибленою переробкою сировини, транспорт і логістика, туризм і охорона здоров'я, а також розвідка родовищ і видобуток корисних копалин та виробництво електроенергії з альтернативних джерел;

– у *регіональних полюсах зростання* доцільним є створення інноваційних індустріальних центрів, зокрема транскордонних, зорієнтованих на виробництво продукції ВПК, розвиток високотехнологічних напрямків машинобудування і хімічної промисловості. Це дасть можливість об'єднати зусилля для вирішення спільних (в умовах посилення зовнішніх викликів і загроз) проблем, основними серед яких є низька інноваційність і, водночас, висока імпортозалежність у ВПК і високотехнологічних виробництвах.

Львівська область, як сукупність, здебільшого, територій сталого розвитку і регіональних полюсів зростання, повинна стати центром інновацій та драйвером розвитку високотехнологічних виробництв машинобудування (електроніки, провідникової та напівпровідникової продукції, автомобілебудування), R&D, хімічної і фармацевтичної промисловості. Передумовою для цього є потужний ІТ-сектор, високий потенціал транскордонного партнерства, значний людський капітал, відносно надійний рівень безпеки та захисту від ракетних атак. Така смарт-спеціалізація стане базою для поглиблення розвитку науки, освіти, культури, транспорту, логістики та інших секторів економіки, зокрема меблевої, деревообробної, текстильної і харчової промисловості. Окрім того, цей регіон повинен взяти на себе функцію проектування і виробництва основних засобів, машин та обладнання для усіх сегментів промисловості і сільського господарства.

Практично в усіх регіонах України напрямком смарт-спеціалізації повинно стати проектування та будівництво житлових будинків із бомбосховищами, індустріальних центрів із підвищеними засобами безпеки та швидкої зміни локалізації (до прикладу, мобільних або підземних виробничих площ і офісних приміщень). Окрім того, пріоритетом для інвестицій має бути захист та будівництво альтернативних автомобільних і залізничних транспортних шляхів, логістичної інфраструктури.

У подальшому (після 2027 року), виходячи із майбутніх реалій та перспектив, постане необхідність формування нової концепції розбудови смарт-спеціалізації територій, в основі якої повинні лежати пріоритети інноваційності та соціально-економічної ефективності.

Однак, виходячи з безпекових інтересів, стратегічні сектори економіки (ОПК, машинобудування, фармацевтична і хімічна промисловість, енергетика, IT-сектор) мають концентруватись на територіях сталого розвитку, передусім віддалених від зони ризику ведення бойових дій.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій: Закон України від 09.07.2022 р. № 2389-XIX. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text> (дата звернення: 02.02.2024).

ПРОБЛЕМИ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Клюс Ю.І., доктор економічних наук, професор,
Східноукраїнський національний університет
імені В. Даля, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1841-2578>

Фоменк Д.В., докторант,
Східноукраїнський національний університет
імені В. Даля, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-2980-450X>

Перехід до стійкого розвитку всієї промисловості може бути здійснено тільки через широкомасштабні зміни, що охоплюють всю діяльність, починаючи від поведінкових до технологічних змін, а також через цілісну перспективу розвитку промисловості, включаючи локальні рішення на конкретних виробництвах. Рішення проблеми впровадження принципів промислової стійкості необхідно вже сьогодні реалізовувати в виробничу практику. Серйозні зміни, що відбуваються в економіці країни, спрямовані на розвиток технологічних зрушень. У даний час розробляються досконалі інструменти, що сприяють зростанню економіки промисловості, що веде до створення сучасної інфраструктури нового технологічного устрою [2]. Проблеми, пов'язані з фінансовою підтримкою підприємницьких структур, мають концептуальний характер, так як в промисловому виробництві відбуваються ключові зміни параметрів промислового потенціалу, з'являються нові форми підтримки та формується новий промисловий потенціал.